

אמר להו רבא בר רב שילא להנהו כתבי שטרא אקניאתא, לאותם שכותבים שטרי הקנאה:

כי כתביתו שטרי אקניאתא, כאשר אתם כותבים שטר ראייה על קנין קרקע, שנעשה בפניכם, והיה מעשה הקניה שלא בשטר, אלא בכסף או בחזקה או קנין סודר — כתבו ב"זמן" השטר את התאריך שבו נעשה הקנין, ואף שתאריך מעשה הקנין הוא קודם לזמן כתיבת השטר.

ומדובר בשטר מתנה, שאינו נותן לו את הקרקע עם אחריות, ואין חשש שמא יבוא מקבל הקרקע להוציא את הקרקע עם שטר זה, שלא כדין, מלקוחות שקנו את הקרקע הזאת קודם לזמן כתיבת השטר.

או שמדובר אפילו בשטר מכירה עם אחריות, ובכל זאת אין חשש מכתבת זמן השטר כתאריך של הקניה, למרות שתאריך הקניה קודם לכתבת השטר, כי אין לחוש שמא הקונה יוציא עם השטר הזה את הקרקע שלא כדין, מלקוחות אחרים שקנו אותה מהמוכר בפרק הזמן שבין הקנאת הקרקע אליו לבין כתיבת השטר, כי אכן זכאי הוא להוציא מהם את הקרקע, גם אם

וכיון שרב ספרא ציוה לכתוב שובר באופן זה, (12) שוב אין לחשוש לתקלה בשטר הלואה שנכתב עם תאריך מאוחר, ולכן אנו מכשירים אותו.

אמר ליה רבינא לרב אשי, ואמרי לה ויש אומרים שרב אשי אמר לרב כהנא:

והא האידינא דלא קעבדינן הכי! והרי עכשיו שאין אנו עושים כך, אלא אנו כותבים שטר מאוחר סתם, בלא לציין שהוא מאוחר, וגם כותבים את תאריך פרעון החוב בשובר בלא שאנו מציינים את תאריך ההלואה של השטר, כיצד אנו מכשירים אותם? והרי יש חשש לרמאות!

אמר ליה: רבנן תקוני תקיני, חכמים תקנו לכתוב שובר כמו שאמר רב ספרא בלא תאריך, מאן דעביד — עביד, מי שעושה כדבריו — עושה כראוי, מאן דלא עביד — איהו הוא דאפסיד אנפשיה. לוח שלא עושה כן, אלא מסכים לקבל שובר המופיע בו תאריך פרעון בלא שמופיע בו תאריך של שטר ההלואה — הוא זה שגורם הפסד לעצמו.

ומביאה עתה הגמרא עוד בענין כתיבה של שטר שלא בזמנו:

הוא צריך את התאריך בשטר כדי שאם הלוקח שמכר לו ישעבד או ימכור את הקרקע אחרי שקנאה, יוכל להוציא את השטר ולהוכיח שזמנו קודם. ולפיכך פסלו שטרות מקח וממכר שיש בהם תאריך מאוחר.

12. התוספות פירשו, שרב ספרא תיקן תקנה זו, משום שראה שלא היו מדקדקים לכתוב בשטרות המאוחרים שהם מאוחרים, או שהיו שוכחים לעשות זאת, ויכולים היו לבא לידי מכשול.

יכתבו בשטר הקניה גם את התאריך המופיע בשטר המכירה, ואם אינם יודעים את התאריך שבשטר המכירה, יכתבו את השטר בלא תאריך. ותירץ, שאם יזדמן למוכר כסף לקנות הזרה את הקרקע שמכר, אינו יכול שיכתבו לו שטר קנין בלא תאריך, כי הוא צריך את התאריך כדי שיהיה לו אחריות על הקרקע, שאם יגבו אותה ממנו, יוכל לגבות בשטר מלקוחות שקנו לאחר התאריך המופיע בשטר שקנה את הקרקע, וגם

כדי שלא יראה הדבר כשקר, כי אחד במרחשון אינו לא יום הקנין ולא יום הכתיבה, אלא יכתבו את היום שעומדים בו עתה.⁽²⁾

וכל זה נאמר דווקא בשטרי הקנאה. אבל בשטרי הלואה, אם קדמה ההלואה לכתיבת השטר, אין כותבים אלא את תאריך כתיבת השטר, כי בהלואה, נכסי הלוח משתעבדים לחוב רק משעת כתיבת השטר, כיון שהדרך ללוות בצינעא ואין הדבר מתפרסם אלא עם כתיבת השטר, וכל זמן שלא מתפרסם הדבר, הנכסים לא משתעבדים, כי הלקוחות לא יודעים להזהר ולחשוש. ולכן, רק בשעת כתיבת השטר, שמתפרסם הדבר, רק מאז משתעבדים הנכסים. ואם יכתוב בשטר את תאריך ההלואה שקדם ליום כתיבת השטר, אם כן יוכל לגבות בשטר מלקוחות שקדמו ליום כתיבת השטר שלא כדין.

אמר להו רב לספריה לסופריו, וכן אמר להו רב הונא לספריה לסופריו:

כי קיימיתו, כאשר אתם נמצאים בשעת כתיבת השטר בשילי, במקום הנקרא שילי,

לקחו אותה מהמוכר לפני כתיבת השטר שלו, כיון שהוא קנה את הקרקע לפניהם, אף שהם קדמו וקנו לפני זמן כתיבת השטר. היות שהעדים מפרסמים את המכירה גם אם נעשית בלא שטר [כמבואר לעיל בחזקת הבתים מא, ב]. ואין חשש שיוציא מהלקוחות האחרים בשטר הזה שלא כדין⁽¹⁾

וזהו שאמר רבא בר שילת לכותבי השטרות: **אי ידעיתו יומא דקנייתו ביה, אם אתם יודעים את היום שבו נעשה הקנין — כתבו** בשטר את תאריך הקנין, אף שזמן הקנין הוא קודם ליום כתיבת השטר, כיון שיש לחשוש שמא אחרי הקנין נתנה לאחר שלא כדין.

ואי לא, אם אינכם יודעים את התאריך שבו נעשה הקנין, כגון שעכשיו בעת כתיבת השטר, הם עומדים בחודש כסלו, ואינם זכורים באיזה יום בחודש תשרי נעשה הקנין, אל לכם לכתוב בשטר "אחד במרחשון" [שודאי הקנין כבר היה קיים באותו יום], **אלא כתבו יומא דקיימיתו ביה, כתבו את היום שאתם עומדים בו בשעת כתיבת השטר, כי היכי דלא מתחזי כשקרא,**

הקנין.

2. כן פירש בעל התרומות [שער נו ח"א סי' ד'] ובטוש"ע [ח"מ מג יט]. וכתב הבית יוסף שם, שמוכרחים לפרש כן, כי אם כוונת הגמרא היא על כתיבת יום שאינם זכורים אם קדם לו קנין, בלאו טעמא דמחזי כשקרא אסור להם לכתבו, כי שמא נעשה הקנין לאחר מכן, והרי הוא שטר מוקדם ופסול. והש"ך [שם סק"מ] פקפק בהכרח לפרש כן ונשאר בצריך עיון.

1. כך דעת הרשב"ם, ששטרי חוב שיש בהם אחריות, השעבוד על הנכסים חל רק מזמן כתיבת השטר, שעל ידה מתפרסם הדבר, ולא קודם לכן. ואם יכתב בו זמן ההלואה עצמה, הרי זה שטר מקודם.

אבל רש"י ור"ח ועוד ראשונים חולקים וסוברים, שהכוונה כאן היא לכל שטר, גם לשטר הלוואה ומכר כשנעשה קנין סודר על ההלואה או המכר. לפי שסתם קנין לכתיבה עומד, ועיקר פרסומו נעשה על ידי העדים שעשו את הקנין, ומשום כך גם שעבוד הנכסים חל כבר בשעת

זווי, ואמר לסופרים: שויה ניהלי תרי בני חמשיין חמשיין, כתבו לי שני שטרות של חמישים זוז כל אחד, כדי שאם יפרע לי הלוח חמישים זוז אקרע שטר אחד של חמישים זוז ולא אצטרך לכתוב שובר – לא משוינן להו, אין אנו עושים לו שני שטרות כאלו, כי לא משנים את שטרו של המלוה שלא מדעת הלוח.

ומבאר רבא: מאי טעמא, מדוע אין אנו עושים כן? כי עבדו רבנן מילתא, תיקנו חכמים שלא ישנו את שטרו של המלוה, כיון דניחא ליה למלוה וניחא ליה ללוה, בתקנה זו! (5)

כתבו בתוך שטר המכירה, המתנה או ההלוואה שאתם נמצאים בשילי, (3) כגון נוסח זה: "בשילי כתבנו את מה שראינו במקום פלוני". ואף על גב דמסירן לכו מילי ואף על פי שנמסרו לכם הדברים בהיני הסמוכה לה.

כי קיימיתו כאשר אתם נמצאים בהיני במקום הנקרא היני, כתבו בשטר שהוא נכתב בהיני, ואף על גב דמסירן לכו מילי ואף על פי שנמסרו לכם הדברים בשילי הסמוכה לה. (4)

אמר רבא: האי מאן, זה המלוה, דנקיט שטרא, המחזיק בידו שטר הלוואה בר מאה

המקום שנעשה הקנין, שאם יכתבו מקום הכתיבה, נמצאו משקרים, ופסול. וכשכותבים מקום הכתיבה, כותבים כך: אמר לנו פלוני, וכתבנו במקום פלוני. אבל כשכותבים מקום שנמסרו הדברים, כותבים: אמר לנו פלוני, או: קנינו מפלוני במקום פלוני וכתבנו וחתמנו ומסרנו לפלוני.

עוד כתב [שם כא] בשם הרמ"ה, שאם יש מטבעות בשם שוה ובערכים שונים בשני מקומות, צריך לציין את מקום המעשה, כדי שידעו לפי איזה מטבע לחשב.

5. כתב הרמב"ן, שכאן מדובר כאשר צד אחד מבקש לשנות את השטר, והצד השני מתנגד, או כאשר הצד השני אינו נמצא. כי מאחר שיש טעמים ללוה ולמלוה להשאיר את הדברים כמות שהם, אין משנים אלא בהסכמת שניהם.

לכאורה קשה, מדוע צריך את טעמו של רבא שנח לשניהם להשאיר את השטר כמות שהוא, והרי גם בלא טעם זה אי אפשר להחליף את השטר שלא בבית דין, כמבואר בגמרא לעיל [קעא א] שהעדים סיימו את שליחותם כשחתמו על השטר הראשון.

3. הרא"ש פירש הטעם, משום שאם לא יכתבו כן, יראה הדבר כשקר, ובספר מכתב מאליהו [שמות העדים סי' א] כתב, שלטעם זה צריך לכתוב גם את מקום הסופר ווגם את מקום העדים.

אבל המרדכי [סימן תרמ"ו] הביא את הראב"ה שדחה טעם זה, כי בגמרא אמרו את הטעם של "מיחזי כשיקרא" רק על מה שאמר רבא בן שילא שיכתבו בשטר את התאריך ההקנאה, וכאן לא אמרו בגמרא טעם זה, ופירש כי הטעם שכותבים את מקום כתיבת השטר, כדי שידעו על ידי מקום כתיבת השטר לחקור אחר עדים המכירים את חתימת עדי מקומן. וכתב המרדכי, שלפי זה מספיק לכתוב את מקום חתימת העדים, ומה שהגמ' נקטה את מקום הסופר אינו בדיוקא.

4. כתב בשו"ע [חו"מ מג כ]: מי שנמסרה להם עדות במדינה אחת וכתבו העדים במדינה אחרת, אין מזכירים בשטר מקום שנמסרה בו העדות, אלא מקום שכתבו בו חתימת ידם. ודוקא כשאין כותבים זמן הקנין, וכותבים זמן הכתיבה. אבל אם זוכרים זמן הקנין, וכותבים אותו, אז יכתבו

שטרות קטנים – **כי היכי דניפגם שטריה**, כדי שאם יפרע הלוח את מחצית החוב, יחשב השטר שביד המלוה פגום, ואחרי שהשטר פגום המלוה אינו יכול לגבות בשטר בלא שבועה [כמבואר בכתובות פז א.](7)

ואמר רבא, שההלכה כן גם באופן הפוך: **האי מאן** אותו מלוה **דנקיט תרי שטרי** שמחזיק בידו שני שטרות **בני חמשיין חמשיין**

ניחא ליה למלוה(6) שלא יפרטו את השטר לשני שטרות קטנים – **בדי שאם ירצה** הלוח לפרוע רק את מחצית החוב, **שיכוף לפרועו**, המלוה יכוף את הלוח לפרוע לו את השאר, כיון שהלוח חושש שמא יאבד את השובר, וא המלוה יתבע ממנו בשטר את כל החוב, ויצטרך לפרוע שוב גם את החלק שכבר פרע.

וניחא ללוח שלא יפרטו את השטר לשני

בשינוי השטר, ולא הזכיר שלא נח לו למלוה בשינוי השטר, כיון שגם אם היה נח למלוה בשינוי השטר, הלוח אינו יכול לכופ אותו לשנות את השטר שבידו.

ותירץ התומים, שמדובר באופן שנמחק שטר החוב, שאז בית דין כותבים למלוה שטר חדש לפי התאריך הראשון, ואם בא הלוח לבית דין ואמר להם: הואיל ואתם כותבים שטר חדש למלוה, כתבו לו שני שטרות בני חמשים כל אחד, לזה צריך את הטעם שלא נח למלוה בזה, וכן להיפך, אם ביקש המלוה שישנו את השטר, צריך לטעם שלא נח ללוח בשינוי השטר. ובוזה אמר רבי יוחנן, שמדעת שניהם משנים את השטר, ואין אומרים שלבית דין אין רשות לכתוב אלא כמו השטר הראשון כדי שלא יהיה "מיחזי כשיקרא", אלא, אם הם רוצים יכולים הם לכתוב בבית דין כפי רצונם.

7. בתוספות שאלו, מפני מה לא אמרו בגמרא אותו טעם שאמרו על דינו של רב אשי לקמן, שיש חשש שמא שטר זה כבר נפרע והוא רוצה לעשות שטרות חדשים כדי לגבות שלא כדין? ותירצו, שכאן מדובר אפילו באופן שהיה ידוע שלא נפרע השטר. ובפסקי הרי"ד כתב, שאין חוששים לפרעון, משום שיכול לכתוב בשטרות החדשים שהם באים תמורת שטר בן מאה, ואז אין חשש לתביעה כפולה.

ופירש הריטב"א, שכאן מדובר כאשר עדיין לא נחתמו השטרות, וצד אחד רוצה לשנות משטר אחד לשנים. ולכן צריך לטעמו של רבא שנח לשניהם להשאיר את השטר כמות שהוא.

ובנתיבות המשפט [סימן גג] כתב, שרבא בא לפרש שאף אם רוצה להחליף את השטר בבית דין, שבכוהן לכתוב שטר חדש שלא מדעת הלוח, בכל זאת אינם כותבים שטר אחר מהטעם שאמר, שנח ללוח ולמלוה להשאיר את השטר כמות שהוא.

ובביאור הגר"א [שם ס"ק ב] כתב, שלאותן שיטות הסוברות שברצון הלוח כותבים שטר אחר אף בלא בית דין, אם כן בלא טעמו של רבא שנח לו ללווה שלא ישנו את השטר, היינו חושבים שללווה לא איכפת שישנו את השטר, ונחשב כאילו יש כאן דעת המתחייב, לזה חידש רבא שלא נח לו ללווה שישנו את השטר ואין כאן דעת המתחייב.

6. התומים [סימן גג] הקשה, מדוע צריך לטעם זה שנח לו למלוה, וכי יעלה על הדעת אם יש ביד המלוה שטר על סך מאה, שהלוח יכול לכופ אותו להחליף את השטר שבידו לשני שטרות בני חמשים כל אחד, אם כן מה צריך לטעם זה שהחלפת השטר אינה לטובתו, הרי בכל מקרה אין לכופו להחליף את השטר, ובאמת הרמב"ם [מלוה ולוה כג יז] הזכיר רק שלא נח ללוח

השטר הקודם וכל שכן לא לפי התאריך שנמצאים בו.

מאי טעמא? כי אמרינן, אנו חוששים: שמא האזי זה השטר שבירו מיפרע פרעיה פרוע הוא, ואמר ליה הלואה למלוה בשעת הפירעון: הב לי שטראי החזר לי את שטר החוב שלי, ואמר ליה המלוה: אירכס לי, אבד לי השטר. וכתוב ליה תברא וכתב לו המלוה שובר על פרעון החוב.

ואם יכתבו לו הסופרים שטר חדש על סך חמישים זוז, יקח המלוה שטר זה ללוה ומפיך ליה האי ויוציא לו שטר זה ואמר ליה ללוה: האי שטר חוב אחרונא הוא, והראיה שהוא על חוב אחר, שהרי בשובר כתוב ששילם על סך מאה זוז, ובשטר זה החוב הוא רק חמישים זוז, ובפרט אם יכתבו לו בשטר את תאריך הכתיבה שהוא לאחר תאריך הפירעון, יוכל המלוה לטעון שלאחר הפירעון לקח ממנו הלואה הלואה נוספת על סך חמישים זוז.

מתניתין:

שני אחין, אחד עני ואחד עשיר, והניח להן אביהן בירושה מרחץ ובית הכר ססוחטים בו זיתים לשמן.

אם אביהם עשאן את המרחץ ובית הכר לשכר כדי להשכירם לאחרים — השכר לאמצע, ויכול העני לכופ את העשיר שישכרו אותם לאחרים ויחלקו את השכר ביניהם.

זוז, ואמר לסופרים: שוינהו ניהלי חד בר מאה, כתבו לי שטר הלואה אחד על סך כל המאה זוז — לא משוינן ליה, לא משנים את שטרותיו של המלוה שלא מדעת הלוה.

כי בזה שתיקנו חכמים שלא משנים את השטרות בלא דעת המלוה והלוה, עבוד רבנן מילתא דניחא ליה למלוה וניחא ליה ללוה.

ניחא ליה למלוה שלא יכתבו את שתי החובות בשטר אחד — **כי חיכי דלא ניפגום שטריה**, כדי שאם ישלם הלוה רק חמישים זוז, יהיה לו שטר נפרד על יתרת החוב, ולא יפגם השטר בתשלום, ויוכל לגבות בשטר בלא שבועה.

וניחא ליה ללוה שלא יכתבו את שתי החובות בשטר אחד — **בדי שאם יפרע הלוה רק את מחצית החוב, שלא יכופ לפורעו**, שהלוה יקבל חזרה את אחד משטרי החוב ויקרענו ושטר אחד ישאר ביד המלוה, ולא יצטרך לקבל שובר עבור התשלום ששילם ולחשוש שמא יאבד את השובר ויגבה ממנו המלוה גם את חלק החוב שכבר שילם.⁽⁸⁾

אמר רב אשי: האי מאן אותו מלוה דנקיט שטרא שמחזיק בידו שטר הלואה בר מאה זוזי, ואמר לסופרים: שוינהו ניהלי חד בר חמשיין, כתבו לי במקום השטר שבידי, שטר על סך חמישים זוז, וקרעו שטר זה שבידי, כיון שכבר פרע לי הלוה חמישים זוז מההלואה — **לא משוינא ליה** לא כותבים לו הסופרים, שטר לא לפי התאריך של

8. כך פירש הרשב"ם. אבל הרמב"ם [מלוה ולוה כג זין] פירש שזכות הוא ללוה שהחוב יהיה

ואף על פי שההלכה היא שבדבר שאין בו דין חלוקה יכול אחד השותפים לומר לחברו: מכור לי חלקך או אני אמכור לך חלקי, שונה הדבר כאן שאין העני יכול לומר: מכור לי חלקך, לפי שאין לו במה לקנות⁽¹¹⁾

שנים שהיו בעיר אחת, שם אחד יוסף בן שמעון ושם אחר יוסף בן שמעון⁽¹²⁾

אבל אם אביהם עשאן את המרחץ ובית הבד לעצמו לשימוש בני ביתו בלבד⁽⁹⁾ — הרי העשיר אומר לעני: קח לך עבדים וירחצו במרחץ, קח לך זיתים ובא ועשה בבית חבד, ואין אתה רשאי להשכיר אותם אלא להשתמש בהם כדרך שאבינו היה משתמש בהם, ונמצא העני מפסיד בעניו, שאין הוא יכול לכופף את אחיו להשכירם לאחרים.⁽¹⁰⁾

אלא הדבר תלוי האם יש אפשרות להשכיר את המקום או לא, שאם יש אפשרות בדבר, ישכירו ויחלקו, ואם לא, נמצא העני מפסיד שאינו יכול לנצל את הירושה שהשאר אביו. [ועייין בריטב"א לעיל יג א].

10. הראשונים שאלו: מה עניינו של דין זה כאן? וביאר הרי"ף שאגב הדברים שהובאו במשנה הקודמת לדעת רבי יוסי, שאם אין שובר ללווה, יהנה המלוה, שיוכל לחזור ולגבות ממנו, כך גם כאן, משום שאין לאח העני עבדים או זיתים נהנה העשיר מן הנכסים.

וברמ"ה פירש, שכמו במשנה הקודמת מדובר באדם שמפני עוניו אינו יכול לפרוע כל חובו ונמצא בסוף נאלץ לשמור שוברו, אף כאן האח העני נמצא מפסיד בגלל עוניו.

ובפסקי הרי"ד ביאר, שהדין כאן בא אגב דברי רבי יוסי "כך יפה לו ולא ירע כוחו של האחר", שהרי אף כאן רואים שאין אנו חוששים להנאתו של העני, משום שיש בזה הרעת כוחו של האח השני.

11. רשב"ם.

12. בספר תקנת השבין לרבי צדוק הכהן זצ"ל [עמ' 55-58] האריך לבאר מדוע נקטו בגמרא בכמה מקומות את השם "יוסף בן שמעון" כדוגמא, ולא נקטו "ראובן בן יעקב" כבשאר

מחולק בשני שטרות, כדי שלא יכופף אותו בדין בפעם אחת לגבות הכל. וכתב הב"ח [חו"מ נג] שנראה מדברי הרמב"ם, שאם יש לו שני שטרות של חמשים זוז כל אחד, המלוה אינו יכול לכופף את הלוח שישלם לו בפעם אחת, כי הלוח יכול לטעון ולומר, שאין לו בידו לפרוע בפעם אחת, וכשם שלויתו ממך בשתי פעמים כך אפרע לך בשתי פעמים, ואף על פי שכבר הגיע זמן הפרעון של שני השטרות, ותמה הב"ח תימה גדולה על הרמב"ם מנין לו דין זה.

הש"ך [חו"מ עז ס"ק יז] השיג על הב"ח וכתב שהרמב"ם מדבר באופן שלא הגיע זמן הפרעון, שאם הלוח ירצה לפרוע תוך הזמן חמישים זוז, ויהיה למלוה רק שטר אחד על כל הסכום, המלוה לא יקבל ממנו את הפרעון עד שיפרע לו הכל בבת אחת.

9. בטור [חו"מ קעא ו] הביא שני פירושים:

א. דעת הרמב"ן שתלוי בדעת האב, שאם עשאן להשכיר, צריכים להשכירו אפילו שניהם עשירים, ואין אחד מהם יכול לומר: נשתמש בו לעצמנו, ואם עשאן לעצמו, לא יוכל אחד מהם לומר לחברו להשכירו, אפילו אם ימצאו שובר. והקשה במרדכי מדוע לא יוכל הבן העני לומר אני רוצה שישכירו. [ובביאור שיטתו עייין בחזו"א ב"ב ז ב].

ב. דעת התוספות [לעיל יג ב ד"ה אם, הובא ברא"ש כאן סי' לג], שאינו תלוי בדעת האב,

שמעון פרוע — מי שלוה כסף משני יוסף בן שמעון ונתן להם שטרות, ונמצא בידי הלוה שובר שהיה כתוב בו, שהשטר של יוסף בן שמעון פרוע, **שטרות שניהן פרועין**, ואינם יכולים לגבות ממנו, כיון שיש לו שובר שפרע ליוסף בן שמעון את החוב.⁽¹⁶⁾

כיצד יעשו שני יוסף בן שמעון שטר הלוואה או מכירה שלא יחליפו ביניהם?

ישלשו, יכתבו בשטר שלושה דורות, כגון יוסף בן שמעון בן יעקב, כדי שיהא היכר

שלשניהם אותו שם — **אין יכולין להוציא שטר חוב זה על זה**,⁽¹³⁾ שכל אחד מהם יכול לטעון: שטר זה היה בידי, שאני הלוויתך עליו, ולאחר שפרעת לי החזרתיו לידך.⁽¹⁴⁾

ולא אחר יכול להוציא עליהן שטר חוב, שכל אחד מהם יכול לטעון: יוסף בן שמעון האחר הוא שלוה ממך ולא אני. ורק אם יש עדים בדבר שמעידים שזה לוה ממנו יכול לתבוע ממנו את החוב. אבל אי אפשר להביא ראיה מהשטר שלוה ממנו.⁽¹⁵⁾

נמצא לאחד בין שטרותיו שטרו של יוסף בן

15. כתב השו"ע [מט ז], כי אף שאי אפשר להוציא שטר חוב על שני יוסף בן שמעון, כיון שיכול כל אחד מהם לטעון, שיוסף בן שמעון האחר הוא זה שלוה ממך ולא אני, מכל מקום אם באים עדי השטר ואומרים שחתמו והעידו על יוסף בן שמעון זה שהוא לוה, הרי זה מועיל, ונחשב כמלוה בשטר לכל דבר, [וכן כתב הרמב"ם מלוה ולוה כד ת].

ועיין בביאור הגר"א [שם ס"ק יט] שהביא דעות ראשונים שדווקא עדי השטר יכולים להעיד, כיון שבידם לשנות את השטר ולכתוב בו שלושה דורות, לכן העדות שלהם נחשבת כעדות השטר. אבל עדים אחרים שאין בידם לשנות את השטר, הרי הם כעדות על פה שאינו מוכח מתוך השטר.

16. הנתיבות המשפט [עו ד] ביאר, שהמקרה כאן אינו דומה לגזל אחד מחמשה בני אדם שמבואר ביבמות [ק"ח ב] שצריך להניח את הגזילה ביניהם ואינו יכול לדחות כל אחד מהם, ולומר לו: לא ממך גזלתי. וכן אינו דומה לשנים שהפקידו, אחד הפקיד מנה ואחד הפקיד מאתם, וכל אחד טוען שהוא הפקיד את המאתים, שמבואר בבבא מציעא [לז א] שהמנה השלישי

מקומות שנקטו ראובן שמעון, שהם הראשונים בשבטי ישראל.

13. כתב הרי"ף, שאף הלכה זו באה אגב הענין הקודם במשנה, שישנם מצבים אשר בגללם מפסיד אדם מזכויותיו בדבר משום שאין בידו את האפשרות להוכיח זכותו. וכמו שהלווה מפסיד כשאין בידו שובר, כך מי שיש בידו שטר על שם יוסף בן שמעון, מפסיד, משום שאין בידו את האפשרות להוכיח למי הכוונה.

14. כך פירש הרשב"ם, ולכאורה דבריו סותרים את דברי הגמרא, כי בגמרא [קעג א] אמרו טעם אחר, משום שכותבים ללוה אף על פי שאין מלוה עמו, ואם שמות שניהם שווים יכול הלוה להפוך עצמו למלוה. כך הקשו הסמע והב"ח והשו"ך [חור"מ ט].

ותירץ התומים [שם ס"ק ו] שצריך לשני הטעמים, שכאשר השטר אינו שטר קנין צריך לטעמו של הרשב"ם, וכאשר נמצאים קודם זמן פרעון השטר, צריך לטעם של הגמרא, עיין שם. [ועיין עוד בש"ך מט י, ובנתיבות המשפט שם ס"ק ז].

בשטר למי נכתב, ואם היו משולשין ששמות שלושת הדורות שווים – יכתבו סימן, כגון יוסף בן שמעון הארוך, או יוסף בן שמעון השחור, ואם היו מסומנין שהיו שווים בסימניהם – אם אחד מהם היה כהן יכתבו בשטר שהוא כהן.

לוייתי מנה ממך, והשטר היה מוחזק בידי אדם שטען: פלוני בן פלוני הכתוב בשטר זה כתבו וחתמו ומסרו לי, לפי שהלוותי לו הסך הכתוב בשטר, והטעם שלא כתב את שמי כיון שמסרו לי, ולכן כתב רק "ממך" כלומר שלוה מן המוחזק בשטר.

גמרא:

ההוא שטרא דנפק לבי דינא היה שטר חוב שיצא לפני בית הדין דרב הונא, דהוה כתיב ביה שהיה כתוב בו כך: אני פלוני בר פלוני

אמר רב הונא: הלשון "ממך" הכתובה קעב-ב בשטר – הרי היא כוללת כל אדם, ומשמעותה שלוה אפילו מריש גלותא – מראש הגולה, ואפילו משבור מלכא. ויש לחשוש שמא ראש הגולה או אדם אחר הלווהו ונפל ממנו ומצאו זה.

יהא מונח עד שיבוא אליהו, והשומר אינו יכול לדחות כל אחד מהם שלא הוא הפקיד את המאתים.

ולומר: לא לך אני חייב כפל, כמו שאנו אומרים כאן גבי שני יוסף בן שמעון.

והטעם שאינו דומה לכאן, כי בגזילה ופקדון, הפקדון והגזילה קיימים, והם אינם תובעים את השומר והגולן, אלא את החפץ השייך להם, לכן שם הדין שיהא מונח, מה שאין כן כאן גבי הלוואה, שממון ההלוואה כבר שייך ללוה, ואין דנים על הממון, אלא תובעים את הלוה מכח שעבוד הגוף, בזה הדין שיכול לדחות כל אחד ואחד ולומר: לא לך אני חייב.

ובתרומת הכרי [סימן רנג] תירץ, שכאן גבי שני יוסף בן שמעון, אין דין ודברים ביניהם אלא רק עם הנתבע, ולכן יכול לדחות כל אחד מהם ולומר: לאו בעל דברים דידי את, וממילא אינם יכולים לגבות ממנו עד שיכתבו הרשאה זה לזה. מה שאין כן גבי כפל שהספק הוא בין המפקיד לנפקד, דינם שיקבל כל אחד חצי, וכל אחד אינו צריך הרשאה כדי לקבל את חלקו, אלא יכול כל אחד מהם לתבוע את חלקו לבדו, ולכן אינו יכול לדחותם.

הגמרא בבבא מציעא [לד א] הסתפקה, מה הדין אם השומר שנגנבה ממנו הבהמה, אמר שהוא מוכן לשלם למפקיד עבור הבהמה, ולאחר מכן אמר שאינו מוכן לשלם, האם נקרא שחזר בו מהסכמתו, ואם נמצא הגנב אינו זוכה בכפל, אלא המפקיד זוכה בו, או שמא אינו נקרא שחזר בו מהסכמתו לשלם על הבהמה והכפל מגיע לו, והגמרא נשארה ב"תיקו". ופסק הרי"ף [שם יח ב בדפי הרי"ף] שהשומר והמפקיד יתחלקו בכפל.

ובשיעורי רבי שמואל [ב"מ דף לה ב אות רסח] כתב, שתירוצו של התרומת הכרי מיישבת את קושית קונטרס הספיקות רק אם ננקוט כשיטת הבבלי. אבל לדעת הירושלמי עדיין קשה, כי לדעת הירושלמי השומר זוכה בכפל ישר מהגנב, אם כן הדין ודברים הוא בין הגנב לבעלים ובין הגנב לשומר, ולא בין הבעלים לשומר, ואף על פי כן מבואר שם שחולקים, וקשה מדוע לא יכול לדחות כל אחד מהם.

והקשה בקונטרס הספיקות [כלל א סעיף ג] מדוע לא יוכל הגנב לדחות כל אחד מהם,

ובעין יצחק [ח"ב אהע"ז סו לא] תירץ שלדעת התוספות [בכורות מט] הסובר שבאופן